

Нора Наѓова

**ОТКРИВАЊЕ НА (КОН)ТЕКСТУАЛНИТЕ СИНТЕЗИ
ВО СЛАВИСТИКАТА**

(Звонко Танески: СЛАВИСТИЧКИ СИНТЕЗИ / SLAVISTICKÉ
SYNTÉZY. Београд - Bratislava: Универзитет у Београду –
Филолошки факултет / Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska,
2018, 255 стр.)

**REVEALING THE (CON) TEXTUAL SYNTHESSES
IN THE SLAVIC STUDIES**

Двојазичната монографија *Славистички синтези / Slavistické syntézy* од продуктивниот македонски книжевен научник, поет и преведувач Звонко Танески (1980), кој работи како професор по јужнословенски книжевности, книжевна компаратистика и книжевен превод и меѓулитерарност на Универзитетот „Коменски“ во Братислава, Република Словачка, содржи дваесет и четири опсежни студии. Авторот во нив се сосредоточува врз поширок спектар теми, чија елаборација на реципиентот му сведочат за неговиот огромен преглед во конкретната истражувачка област. Првиот дел на монографијата е речиси целосно фокусиран на словачко-македонските книжевни, културни и јазични врски. Танески прецизно ја испитува досегашната состојба, како и местото на македонистиката во словачкото славистичко списание *Slavica Slovaca*, кое се занимава со интердисциплинарна анализа на феноменот на славистиката, во периодот од неговата појава во 1966 година, па сè до 2017 година. По тој повод, споменувајќи повеќемина еминентни личности од словачката и од македонската славистичка мисла, Танески осветлува многу соодноси поврзани со словачко-македонските јазични, книжевни и културни врски на кои им посвети во минатото и еден свој докторски труд.

Аналогни тенденции забележуваме и во следната студија во книгата. Танески тука си поставил за примарна цел да му предаде на читателот досега најкомплетна анализа за влогот на војводинските

Словаци во развојот на словачко-македонските книжевни и културни врски. Кон проблематиката на споменатата тема, авторот гледа низ призмата на културно-историскиот карактер. Нуди наедно конзистентна слика за преводите од македонската книжевност на словачки јазик на кои работеле војводинските Словаци, но освен тоа, успешно го посочува и целосниот обем на рецензентскиот и на критичкиот материјал за објавените преводи во периодиката. И оваа студијата на Танески, бездруго, имајќи ја предвид досегашната состојба на истражувачката област, можеме да ја сметаме за прва комплексна анализа од аспект на потесната тема за словачко-македонските книжевни и културни врски. Во следната од наведените студии, со посебен пиетет и, повторно, мошне комплексно, се презентира личноста на познатиот словачки славист и преведувач од јужнословенските јазици – Јан Јанкович. Со името на Јанкович се среќаваме, впрочем, уште во претходната студија посветена на влогот на војводинските Словаци во развојот на словачко-македонските книжевни и културни врски. Во согласност со тврдењето на Звонко Танески, можеме оправдано да го сметаме Јан Јанкович за еден од најголемите агитатори *par excellence* на македонската книжевност во словачката култура по 1945 година. Тој е автор на голем број преводи на поезија, проза и на драмски текстови од македонски, српски, хрватски и словенечки на словачки јазик. Дел од нив издал во неговата приватна издавачка куќа „Југа“, каде што, меѓу другото, се објави во посебна книга и вториот докторски труд на Танески¹. Во студијата се согледува и извесен тип на воодушевување кон делото на Јанкович, како и исклучителна почит кон неговата долгогодишна научна и преведувачка активност. Интересот на Танески за неговиот опус е, секако, очекуван, бидејќи неговите заслуги се неоспорно големи.

Наредната студија е контекстуално, исто така, поврзана со името на споменатиот словачки книжевен научник и преведувач. Авторот го свртува вниманието во неа врз драмското творештво на Јордан Плевнеш и на неодамна починатиот Горан Стефановски во словачкиот културен простор. Станува збор, првенствено, за театарски претстави од престижни македонски драматурзи и за нивната рецепција во Словачка. Преводите настанале благодарение на преведувачката грациозност на Јан Јанкович, кој се погрижил подоцна и за нивните книжни изданија во

¹ Види TANESKI, Zvonko: Slovensko-macedónske literárne a kultúrne vzťahy. Bratislava: Jaga / Ústav svetovej literatúry SAV, 2009.

своето книгоиздателство „Југа“. Се работи конкретно за драмата „Р“ од Јордан Плевнеш – Драмски сон со стрелање во азбуката во 15 слики (2010) и за изборот драми од Горан Стефановски со наслов „Тетовирани души“ (2009), во кој се вклучени драмските текстови „Лет во место“, „Тетовирани души“, Диво месо“, „Хај-Фај“, „Секој“ и „Црна дупка“. Во двете изданија наоѓаме и предговори на Јанкович, кои ги доближуваат контекстите на современата македонска драма во сооднос со творештвото на застапените драматичари. Танески детално ја испитува, пред сè, рецепцијата на овие преводи во словачката средина, но освен тоа се обидува, слично како Јанкович, да ги долови и прилично обемните формални преплетувања. Следејќи го континуитетот на рецепцијата на Стефановски, на пример, ја споменува и неговата *Мала книга на станици (прирачник за пишување драми) / Malej knihy nástrah (príručka na písanie hier)* (2010), која ја објави Театарскиот институт во Братислава (во превод од англиски јазик на Катарина Слугењова – Клокрел и Петер Керлик) во 2010 година. Од позиција на театарски научник ме радува интересот на Танески за драмското творештво. Во контекстот на словачката театрологија, поседуваме само минимални знаења за современиот македонски театар. Во преводите на современите драми од јужнословенска провиниенција се среќаваме најчесто со творештвото на хрватските, српските, босанските или словенечките автори и авторки. Идентична е ситуацијата и со поставувањето на македонските драми на словачките професионални театарски сцени, за што делумно е виновен и недостигот од преводи. Наведната проблематика е, сепак, посложена отколку што изгледа на прв поглед и моментално не претставува предмет на наше истражување.

Во другите студии Танески го запознава читателот со рецепцијата на поетското творештво на македонскиот поет Богомил Ѓузел во Словачка. Во кратки црти пренесува и стручна анализа на неговата уметничка поетика и на најновите преведени песни од него во чие преведување и афирмација учествува и самиот тој. Уште поекстензивна анализа се нуди во студијата за современото словачко прозно творештво во македонскиот културен ареал. Акцентот е тука ставен врз неговиот превод на романот „Кафе Хиена“ (2015) од Јана Бењова и на збирката раскази „Трезнење“ (2014) од Јурај Шебеста на македонски јазик, како и на нивниот континуитет кај публиката со посредство на рецензентските и на критичките одгласи. На крајот од првиот дел на монографијата, авторот се осврнува и кон проблематиката на преводот на збирката

раскази „Нокни вести“ (2017) од Душан Митана и на книжниот избор од поетското творештво на Марија Ференчухова насловен како „Земја на срцето“ (2018), изработени од Славица Гацова Свидерска. Таа е, всушност, авторка и на други преводи на словачки книжевни дела на македонски јазик.

Во вториот дел од монографијата на Танески веќе не наоѓаме силна концентрираност врз темата на словачко-македонските врски. Авторот го раширува своето внимание, со помош на поголем број аналитички и критички текстови, кон културниот простор на другите словенски народи. Во воведната студија се објаснуваат контекстите на појавата на колективната научна монографија *Хрватски црковнословенски јазик* (2014, Загреб: Старословенски институт), посветена на првата граматика на црковнословенскиот јазик во хрватска редакција. Авторот констатира дека хрватската палеославистика во последниот период бележи зголемена популарност благодарение и на наведеното научно дело. Танески потоа го дополнува словенскиот книжевен простор со прецизен поглед кон уште една колективна монографија, која овојпат потекнува од чешкиот академски круг: *Почетоците на новите литератури и метаморфозите на романтизмот кај Јужните Словени, Романците и Албанците* (2015, Филозофски факултет при Карловиот универзитет во Прага). Особено би можел да се истакне како исклучително продорен и погледот на Звонко Танески кон рецензираниот зборник *Семiotика на книжевноста – Теориски исходништа и современи дилеми / Sémiotika literatúry – Teoretické východiská a súčasné dilemy* (2015, Универзитет „Константин Филозоф“ во Нитра), кој претставува збир од научните реферати пренесени на истоимената меѓународна конференција, реализирана на Катедрата за словачки јазик и литература на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Константин Филозоф“ во градот Нитра. Се разбира, слична и исклучителна тежина имаат и другите аналитички текстови во монографијата, кои реферираат, да речеме, за прозното дело на хрватскиот писател Миљенко Јерговиќ или за поетската стихозбирка *Аритмија на душата / Arytmia duše* (2016) од словачката кроатистка Алица Кулихова. Посебна застапеност во вториот дел имаат и подолгите студии на Танески. Како пример овде можеме да ја наведеме студијата што ја претставува комплетната рецепција на избраните поетски творби од Никола Јонков Вапцаров и од Христо Смирненски во словачката културна средина од периодот на втората половина на дваесеттиот век. Авторот во неа интерпретативно ги допира и прашањата

за билитерарноста, двојдомоста, повеќедомоста и меѓулитерарноста, со кои, според неговата констатација, долго време оперира и книжевната компаратистика со оглед на фактот што Вапцаров и Смирненски не ѝ припаѓаат исклучиво на историјата на бугарската литература. Нивните имиња се присутни и во македонската книжевна наука и историја. Мошне интересна, имено, за словачкиот реципиент е понатаму студијата што ни ја открива продукцијата на романи од македонски автори, објавени во последниве нецели две децении. Танески тука се задржува врз романескното творештво на неколку исклучителни пера од македонската прозна литература. Како пример можеме да ја наведеме Лидија Димковска, чиј роман „Скриена камера“ / *Skrytá kamera* (2004) беше преведен и на словачки јазик. Вториот нејзин роман „Резервен живот“ / *Náhradný život* (2016) ни е достапен во чешки превод, а таков е случајот и со романите на Гоце Смилевски: *Сестрата на Зигмунд Фројд* и *Враќањето на зборовите*. Авторот, меѓу другото, се осврнува и врз романите *Гаргара* / *Gargara* (2014), *Првиот универзитетски ден на мојата ќерка* / *Prvý univerzitný deň mojej dcéry* (2016) и *Диссомнии* / *Dyssomnie* (2017) од Игор Станојоски, како и врз првиот роман на Ана Стојаноска *Јас и Лин, отпосле* / *Ja a Lin, až potom*. Сите романи се навистина вредни за внимание и затоа во иднина би можеле да се појават и во превод на словачки или на чешки јазик.

Монографското дело *Славистички синтези* / *Slavistické syntézy* од Звонко Танески донесува симпатичен збир од научни студии и статии што ги претставуваат контекстите на книжевната славистика и тоа од последниот творечки период на авторот. Се работи за студиозен материјал, содржински многу привлечен, но и формално осмислен. Таквиот систематски одработен материјал на достоин начин го потврдува и интензивниот научен преглед на авторот во конкретната проблематика. Најпосле, си дозволувам да го искажам ставот дека „славистичките разгледи“ на Танески недвосмислено го заслужуваат вниманието и признанието од претставниците на академската заедница и од пошироката стручна јавност.

